

1. Bevezetés

2024. július 13-án az akkor éppen „csak” korábbi amerikai elnök, Donald Trump választási kampányrendezvényt tartott Pennsylvania állam Butler városában, amikor egy távolról leadott lőfegyver golyója súrolta és felsértette a jobb fülét. Az elnököt a helyszínen lévő biztonsági emberei közrefogták, levitték a színpadról és a helyi kórházban rövid idő alatt bekötötték a sebét.¹ Ha a golyó csak néhány centiméterrel odébb talál, akkor a történelem egészen másképpen alakult volna, és Trump lett volna az ötödik elnök, aki merénylet áldozata lett – még ha a másik négyet hivatali ideje alatt is érte a halálos lövés.²

Az ún. politikai merényletek sokfélék lehetnek, attól függően, hogy ki az elkövető, ki az áldozat, az áldozat politikai tevékenysége ad-e közvetlen okot az emberölésre, vagy inkább véletlen egybeesések sorozatáról és az elkövető szempontjából szerencséről, míg az áldozat szempontjából szerencsétlenségről van szó. Amikor a merénylet áldozata az Amerikai Egyesült Államok elnöke, akkor elég nagy biztonsággal állapíthatjuk meg, hogy politikai merényletről van szó. Pedig ha végignézzük a sikeres elnökgyilkosságokat az amerikai történelemben, akkor mindegyik egyéni elkövető története, szerencsétlen embereké, akik azt gondolták, hogy a politikai vezető, az állam- és kormányfő kiiktatásával megoldást találnak saját gondjaikra. Ez az elképzelés egyik merénylet esetében sem igazolódott be.

Jelen tanulmány az 1901-ben elkövetett elnökgyilkosság történetét mutatja be a főbb szereplőkkel és az elkövető ellen lefolytatott tárgyalás részleteivel. Bár Lincoln 1865-ös és Garfield 1881-es halála után születtek javaslatok és különböző kezdeményezések arra, hogy miként lehet az amerikai elnök személyét jobban védeni, ezek a kezdeményezések azonban sajnos eredménytelenek voltak, mert 1901-ben ismét merénylet áldozatává vált az amerikai elnök, akkor éppen William McKinley.

2. William McKinley élete és az ellene elkövetett merénylet körülményei

William McKinley, az Amerikai Egyesült Államok 25. elnöke, 1843. január 29-én született az Ohio állambeli Niles-ban egy középosztálybeli családban. A polgárháborúban elért katonai sikerei után, ahol a későbbi amerikai elnök, Rutherford B. Hayes parancsnoksága alatt szolgált, karrierje gyorsan ívelt felfelé. Az egyetemen, az Albany Law Schoolban csupán egyetlen szemesztert tanult mielőtt 1865-ben belépett Charles E. Glidden bírósági ügyvédi irodájába. 1867-ben szerzett ügyvédi képesítést, és megnyitotta saját ügyvédi irodáját.³ Politikai tevékenysége 1876-ban indult, amikor Cantonból (Ohio állam) megválasztották a szövetségi Kongresszus Képviselőházának tagjává. Hét kétéves ciklust töltött be képviselőként, mielőtt két négyéves ciklusra visszatért Ohio államba annak kormányzójaként. Végül 1896-ban választották meg az

Beke-Martos Judit*

Egy amerikai (politikai) merénylet története

William McKinley elnök halála és az elkövető elleni eljárás

Egyesült Államok elnökének, a republikánus párt jelöltjeként.⁴ McKinley 1897. március 4-i beiktatása volt az első, amelyet mozgóképkamerával rögzítettek.⁵ 1900-ban újra választást nyert. Második beiktatása előestéjén Thomas H. Carter, Montana republikánus szenátora „halálra akarta beszélni a folyók és kikötők törvényjavaslatát”, amely obstrukció valójában egészen másnap délelőttig, 1901. március 4-ig tartott, amikor megkezdődött a beiktatási ünnepség.⁶ Kongresszusi képviselőként McKinley az aranyalapú valutarendszer aktív támogatója volt. Az erről szóló törvényjavaslat végül 1896-ban került elfogadásra, amely jelentősen segítette McKinley ugyanezen évben való elnökké választását. Elnökként nevéhez fűződik az ország izolacionizmusával való szakítás: annektálta Hawaii-t, háborúkat vívott a Fülöp-szigeteken és Kubában, valamint 1898-ban győzelmet hirdetett a spanyol–amerikai háborúban. Republikánusként a nagyiparosok képviselője volt, de a nép körében is széles körben elismerték, és politikáját is elfogadták.⁷

Kevesebb mint fél évvel a második elnöki ciklusának megkezdését követően McKinley elnök látogatást tett a New York állambeli Buffalóban megrendezett Pánamerikai Kiállításon. Feleségével és kíséretével 1901. szeptember 4-én délután 6 órakor érkezett Buffalóba, a Lake Shore and Michigan Southern Railway vonatán.⁸ Az elnök szeptember 5-i hivatalos programjának részleteit napokkal korábban megírták a jelentősebb újságok.⁹ Ennek megfelelően az elnök 10 órakor beszédet tartott a kiállítási területen, majd 11:40-kor hivatalos felvonulás keretében, főparancsnoki mivoltában megszemlélte a helyi katonai erőket, találkozott a Buffalóban állomásozó amerikai katonákkal. Körbejárta a kiállítást, és megtekintette a kanadai, hondurosi, dominikai és kubai standokat, valamint a kiállítási terület nyugati végén található, vermonti márványból készült, a New York-i állami épület görög replikáját. McKinley 12:45-kor ebédelt, majd kocsival visszavitték Milburn úr házába – akinek vendégszeretét élvezte feleségével együtt a kiállítási látogatás teljes időtartama alatt – egy rövid pihenőre. Majd feleségével, Idával együtt kocsival elvitték őket a kiállítási területen található tavon egy csónakhoz, ahonnan megnézheték Henry Rustin fénnyjátékát, egy vízi nimfa balettet a tó közepén úszó színpadon, majd Henry J. Pain tűzijátéka követett és zárta az estét.¹⁰

* Beke-Martos Judit PhD, Zentrum für Internationales Ruhr-Universität Bochum Jogi Kar, ORCID ID: 0000-0003-2373-8529

Az elnök a rákövetkező napon, szeptember 6-án reggel különvonattal ellátogatott a Niagara-vízeséshez, és délután, miután visszatért Buffalóba, nyilvános fogadást tartott. Ez egyike volt azon ritka alkalmaknak, amikor a lakosság találkozhatott az amerikai elnökkel. E fogadás során egy jól öltözött fiatal férfi éppen, amikor kezét akarta rázni az elnökkel, fehér zsebkendővel letakart revolveréből két lövést adott le. A merénylőt a titkosszolgálat ügynökei és a fegyveres erők tagjai a földre szorították egy kis küzdelem során, amely – mint később kiderült – a fiatalember életét védte a növekvő közfelháborodástól. A helyszínt, az ún. Zene Templomát hamar kiürítették, mentőt hívtak, és az elnököt a kiállítási terület sürgősségi egészségügyi ellátást biztosító osztályára szállították. Az egyik golyó McKinley mellényében rekedt, a másik azonban olyan mélyen hatolt be a testébe, hogy a 90 perces sürgősségi műtét során sem sikerült megtalálni. A műtét után az elnököt a Milburn-házba szállították, ahol az állandó orvosi ellátás ellenére sem tudták megmenteni az életét, így kilenc nap múlva, 1901. szeptember 14-én, szombaton, hajnali 3 óra 15 perckor elhunyt.¹¹ A halál oka, amint azt az elnököt kezelő és később a boncolást végző orvosok tanúvallomásai ismételten bizonyították, végső soron a lőtt seb volt.¹²

McKinley elnök meggyilkolása T. Dart Walker lavirozott rajzán¹³

3. Az elkövető és a büntetőeljárás előkészítése

Az elnököt meglövő fiatalember, Leon F. Czolgosz volt, lengyel bevándorlók már Amerikában született, amerikai állampolgár gyermeke, akit – saját bevallása szerint – az anarchizmus indított arra, hogy merényletet kövessen el az amerikai elnök ellen. Czolgoszt a lövést követően azonnal lefogták, majd letartóztatták. Tettét az elkövető egy pillanatig sem kívánta tagadni. Az egyik első jogi kérdés Czolgoszt és az ellene lefolytatandó büntetőeljárást illetően az alkalmazandó jog kérdése volt, hogy a New York állami büntetőjogot, vagy a szövetségi büntetőjogot kell-e alkalmazni.

Nemzetközi elem híján ebben az esetben egyértelmű volt az amerikai jog használata, hiszen az Amerikai Egyesült Államok elnökét ölte meg egy amerikai állampolgár az Egyesült Államok egyik államának területén. Mivel a merénylet New York államban, Buffalóban történt, a vádlottat New York állam törvényei szerint kellett bíróság elé

állítani. A büntetőjog, akárcsak ma, már a 20. század elején is szigorúan szabályozott, jól kodifikált jogterület volt, ezért a helyi tisztviselők hivatkozhattak a New York állam büntető törvénykönyvének vonatkozó cikkeire, amelyeket 1881-ben kodifikáltak és szinte minden évben módosítottak.

3. 1. Az események kronológiája

A merényletet követő eljárás a pár napos várakozás ellenére – hiszen az elnök nem halt azonnal bele a leadott lövésbe – is rendkívül gyorsan zajlott le. A szeptember 6-i merényletért, miután szeptember 14-én meghalt az áldozat, Czolgoszt egy kétnapos tárgyaláson, szeptember 23–24-én elítélték, majd szeptember 26-án halálra ítélték. Kicsit több mint egy hónappal később, október 29-én pedig ki is végezték.

A merényletet megelőző eseményeket illetően a vádlott saját vallomása az egyetlen információforrás, és bár Czolgosz szeptember 6-án, 7-én, 8-án és 9-én a bírósági hatóságoknak, a rendőrségnek és az orvosoknak tett vallomásai nagyon részletesek és átfogóak, az elemek némileg homályosak – különösen, ha azokat más személyek vallomásaival együtt elemezzük, akik valamilyen módon keresztezték a merénylő útját a bűncselekmény előtt.

Czolgoszt, miután leadta a két lövést az elnökre, azonnal a földre teperték, majd némi birkózás után sikerült elvenni a revolverét. Letartóztatták és a kiállítás főfelügyelőjének irodájába vitték, ahol átkutatták, és megvárták, amíg megérkezik az ügyész, hogy megkezdje a kihallgatást. Az ekkor adott vallomását írásba foglalták, amit másnap újra átolvastattak vele és minden oldalát aláírták. Czolgosz ekkor minden további nélkül eleget tett ennek a kérésnek, annak ellenére, hogy a későbbiek során azt állította, hogy nem tud írni és olvasni. Miután átvitték a buffalói rendőrségi központba, az ügyészhezelyettes és a rendőrfőnök folytatták a kihallgatását. Tanúvallomása minden alkalommal azonos volt, beleértve a szeptember 7-én, 8-án és 9-én végzett három orvosi vizsgálat során tett vallomásokat is. Ezt követően azonban Czolgosz megszüntette az orvosokkal és más tisztségviselőkkel való beszélgetést. A merénylet az elkövető saját bevallása szerint anarchista indíttatású volt, ebben hasonlított a korszak számos merényletére,¹⁴ ahogy rövid időre felmerült az itt eljáró hatóságokban is a kérdés egy esetleges összeesküvést illetően. Bár a buffalói igazságszolgáltatás ezt a lehetőséget gyorsan elvetette, azért országos keresés indult jól ismert anarchisták,¹⁵ így elsősorban Emma Goldman

után, akinek beszéde – a merénylő saját bevallása szerint – erősen motiválta Czolgoszt tettének elkövetésére. Goldman egy ideig el tudott menekülni a hatóságok elől barátai segítségével, de végül Chicagóban letartóztatták és fogva is tartották néhány napig. A chicagói hatóságok azonban következetesen ellenálltak a buffalói kiadatási kérelemnek, így az ügyész nem tudta elérni, hogy Goldman részt vegyen a Czolgosz tárgyaláson.

Mivel az elnök állapota kezdetben enyhe javulást mutatott, az ügyész úgy döntött, hogy nem indít hivatalos eljárást Czolgosz ellen, amíg nem ismeri az áldozat állapotának kimenetelét.¹⁶ Ez abból a szempontból logikusnak tűnhet, hogy ha az elnök felépült volna, tehát túlélte volna a lövés okozta sérülést, akkor az elkövetővel szemben az „emberölési szándékkal elkövetett súlyos testi sértés” vádját emelhetné volna az ügyész, amelynek büntetési tétele tíz év szabadságvesztés volt.¹⁷ Ezért Czolgoszt tíz napig elzárva tartották vádemelés nélkül. Az elnök szeptember 14-i halálát követően azonban szándékos emberölés vádjával indult meg a vádtanácsi (ún. Grand Jury) eljárás Czolgosz ügyében szeptember 16-án, amikor az áldozat holtteste elhagyta Buffalo városát.¹⁸ Az aktuálisan ülésező vádtanács az ügyész jelenlétében meghallgatott néhány tanút.¹⁹ A 21 fős grémium az utolsó tanúvallomást követően három gépelt oldalban részletezett vádiratot terjesztett elő az elsőfokú bíróságon. A források eltérnek a tekintetben, hogy Czolgosz még ugyanezen a napon²⁰ vagy csak a rákövetkező napon²¹ jelent meg Emery bíró tárgyalótermében a vádemelése céljából. Szintén nem teljesen egyértelmű a forrásokból, hogy az ügyész ekkor jelezte-e már, hogy egy magasabb szintű bíróságra szándékozik áttételni az ügyet, és kérte-e ekkor a bíróságot védő kijelölésére, avagy az Erie Ügyvédi Kamara által már kijelölt két nyugdíjazott, köztisztviselő álló bíró részt vett-e már ezen az első bírósági tárgyaláson szeptember 16-án vagy 17-én abból a célból, hogy az amerikai büntetőeljárásban elengedhetetlen „*not guilty*” (azaz nem bűnös) vallomást tegye, és a vádakát meghallgassa.²²

Az ügyész valóban áttette az eljárást a fellebbviteli bíróságra, és kérvényezte, hogy az általa felsorakoztatott tanúkat a bíróság idézze be. Ugyanígy indítványozta az ügyész, Thomas Penney, hogy a vádlottat egy független egészségügyi szakértő is vizsgálja meg a szellemi állapotát, beszámíthatóságát és általánosságban büntethetőségét megállapítsa. A később e célból kijelölt Dr. MacDonaldnak ezért maradt csupán két napja a bírósági tárgyalást megelőzően, hogy a vádlottal beszéljen. A tárgyalás két nap alatt lezajlott úgy, hogy még az esküdszéki szelekció is befejeződött az első nap délelőttjén.

Az ügyészség terjesztette elsőként elő az ügyét, tanúkat sorakoztatott fel, egyéb bizonyítékokat mutatott be az esküdszéknek, és azokat bizonyítékként jelölte meg. A védelem ügye még egy mesés kísérletet sem közelített meg; a bíróság által kijelölt és a tárgyaló bíróság által megerősített nyugdíjas bírák zavartnak tündek a szakmai kötelességük által rájuk rótt szerep miatt, és elismerték, hogy ügyfelük kategorikusan megtagadta a velük való kommunikációt és a szolgáltatásuk igénybevételét. Ezért a védelem ügye Lewis bíró záróbeszédéből állt, amelyet

az ügyész záróbeszéde követett, majd Truman C. White bíró, a tárgyalás elnöke nagyon részletes utasításokat adott az esküdszéknek, amelyeket az ügyész kiegészített. A rövid esküdszéki tanácskozást követően az esküdtek bűnösnek találták Czolgoszt az ellene hozott vádpontokban. Az ítélethirdetésre szeptember 26-án került sor, amikor Czolgosz rövid nyilatkozatát követően, amelyben elhatárolta magát és tettét a családjától, kimondták rá a halálos ítéletet. A hatályos szabályok szerint az ítélethirdetés és az ítélet végrehajtása, azaz a kivégzés között egy hónapnak kellett eltelnie, ezért Czolgoszt átszállították az auburni állami börtönbe, ahol 1901. október 29-én kora reggel vilámlamosságban végezték ki.

3. 2. Az eljárás fontosabb résztvevő

Az eljárás előkészítését és a bizonyítékok gyűjtését elsősorban az ügyész, Thomas Penney és helyettese, Frederick Haller vezette és folytatta le. Valószínűsíthető, hogy ezért tudták az ügyet ilyen gyorsan bíróság elé vinni, megnyerni és végre is hajtani. A kulcsfigura az eljárásban tehát az ügyész, Thomas Penney volt, egy Angliában született Yale-en végzett jogász, aki 1898 és 1902 között volt Buffalóban ügyész mielőtt a magánszférába és egy ügyvédi irodába váltott partnerként.²³ Frederick Haller, az ügyész helyettese jelentős szerepet játszott a Czolgosz-perben, így például ő tartotta a vád nyitóbeszédét az esküdszék előtt.

A helyi személyzet, az ügyintézők és az asszisztensek mellett a rendőrség és a fegyveres erők más tagjai is segítettek a vádat. Bull főparancsnok, a buffalói rendőrség vezetője még a vádlottat is kihallgatta az ügyészhelyettesel, Hallerrel együtt. Számos hivatalos rendőrségi jelentés készült, és más városok, például Chicago rendőrei is együttműködtek, bár segítségük nem volt korlátlan. A titkos ügynökök, akik fedett módon gyűjtöttek adatokat, nem játszottak szerepet a tárgyaláson, információik segíthették a vádat az ügy kivizsgálása során, de ezt nem támasztja alá semmilyen forrás.

Az Erie Ügyvédi Kamara elnöke, Adelbert Moot kérte, hogy a New York-i Supreme Court két nyugalmazott bíróját vállalja a vádlott védelmére.²⁴ Moot elképzelése egyértelmű volt: ha két nagy tiszteletnek örvendő helyi jogász vállalja egy nyilvánvalóan bűnös személy védelmét, az az igazságosság és a törvényesség biztosítása érdekében egyaránt fontos és – ahogy White bíró később fogalmazott – kívánatos.²⁵ Ennek ellenére a két bíró sajnos nem végzett megfelelő munkát. Titus bíró először elnézést kért a bíróságtól, és magyarázatot kínált arra vonatkozólag, hogy miért vállalták a vádlott védelmét; majd úgy-ahogy kérdéseket intéztek a vád tanúihoz,²⁶ végül Lewis bíró ismételt elnézésekéréssel kezdett, félórási záróbeszéde zárta a védelem áldásos tevékenységét. Valamennyi forrás egyetért abban, hogy a védelem nem tett semmilyen erőfeszítést ebben az ügyben.²⁷ Tekintve, hogy a vádlott nem volt hajlandó beszélni a kirendelt védőivel sem, így senkinek nem tűnt fontosnak, hogy ennél jobb védelmet biztosítson Czolgosz számára. Pedig két ilyen köztisztviselő álló jogász, aki a jog és az igazságosság fontosságát hangsú-

lyozta, jóval többet tehetett volna, hogy ezek az elvek ne maradjanak üres frázisok ebben az eljárásban.

Két bíró vett részt az eljárás során: Emery bíró, a helyi bíróság bírójára emelt vádat Czolgoszszal szemben, elfogadta a vádtanács vádiratát, és – úgy tűnik bizonyos forrásokból, hogy – kijelölte a vádlott védelmét. Miután az ügy a Supreme Court elé kerül, White bíró vezette a tárgyalást. Az ő szakmai tevékenysége sem volt hibátlan, hiszen többször beleavatkozott a tárgyalás menetébe úgy, hogy maga kérdezte a tanúkat. Ez az eljárás az amerikai rendszerben nem kívánatos, mert könnyen befolyásolhatja a döntéshozót, esetünkben az esküdtszék, ha annak tagjai azt gondolják, hogy a bíró az egyik oldal felé hajlik. Ennek ellenére ő vezette a tárgyalást, és 1901. szeptember 26-án ő mondta ki a halálos ítéletet a vádlottra.

Az esküdtszék kiválasztására az első tárgyalási nap reggelén, szeptember 23-án, hétfőn került sor. Ahogy MacDonald rámutatott, ha a vádlott egy átlagos polgár meggyilkolása miatt állt volna bíróság előtt, valószínűleg a védelem egyik esküdtet sem fogadta volna el.²⁸ Annak ellenére, hogy az esküdtek kijelentették, hogy véleményük szerint a vádlott bűnös, de biztosak abban, hogy a bizonyítékok meggyőzhetik őket az ellenkezőjéről, a tizenkét férfi mégis helyet kapott az esküdtszékben. Robert J. Adams, Silas Cramer, Walter K. Everett, Richard G. Garwood, Frederick V. Lauer, William Loton, Joachim H. Mertens, Benjamin K. Ralph, Andrew J. Smith, James S. Stygall és Samuel P. Waldow feladata volt végigülni a tárgyalást, és eldönteni, hogy a vádlott bűnös-e a vádiratban szereplő bűncselekményeket illetően.

Mind a 17 tanú, akik közül egy színes bőrű volt, megjelent a bíróságon, ahová az ügyészség idézte be őket. A tanúvallomások rövidkeek voltak, és többségükben vagy az áldozat egészségi állapotára, vagy a lövöldözés és a zúrvar részleteire koncentráltak, amelyek 1901. szeptember 6-án a Zene Templomában zajlottak.

A vádlott ítélethirdetésének éjszakáján átszállították az Erie megyei börtönből az auburni állami börtönbe. A küldöttség este 10 körül indult el Buffalóból, és hajnali 3 körül érkezett meg Auburnbe. Czolgosz egész úton evett és cigarettázott. Ellentmondóak a jelentések arról, hogy tömeg várta-e őt, és eszméletlenül verték-e érkezésekor, de Mead börtönőr fogadta az elítéltet a helyszínen. Megfürdették és megmérték. Teljes jelentést készítettek. Dr. Gerin, a börtön orvosa elvégezte az orvosi vizsgálatot, mindezt Mr. Ross jegyezte fel, aki később ezeket a feljegyzéseket otthonában őrizte.²⁹ Ugyanaz a Mead börtönőr hajtotta végre Czolgosz villamosszékes kivégzését egy hónappal később.

4. A tárgyalóteremben: esküdtszék, ügyész, védelem, tanúk, vádlott, záróbeszéd, utasítások, döntés, ítélet

A tárgyalás maga két napig tartott, az ítélethozatalra pedig egy harmadik napot szántak. Szeptember 23-án, hétfő reggel, körülbelül kétszáz szerencsés néző, akik jegyet

szereztek erre a látványosságra, zsúfolódtak össze a tárgyalóteremben a média képviselőivel együtt. 10:13-kor a vádlottat bevezették a terembe. A vád, a védelem, az esküdtszék tagjai és maga a bíró is beléptek. Miután a bíróság hivatalosan megerősítette a védőügyvédek kinevezését, kiválasztották az esküdtszék tagjait. Frederick V. Lauer, egy 60 éves vízvezeték-szerelő Buffalóból, és Richard J. Garwood, egy 45 éves villamosvezető Buffalóból voltak az elsők, akik helyet foglaltak. A North Collinsból való Joshua Winner elutasítása után a harmadik esküdt, Henry W. Wendt, egy gyártó Buffalóból következett. Az ügyész elutasította Horatio M. Winspeart, egy elmai farmert, akinek aggályai voltak a halálbüntetéssel kapcsolatban, White bíró pedig egy másik potenciális esküdtet utasított el, mielőtt Penney úr ugyanezen okból elutasított egy másik farmert Grand Islandról. Negyedik esküdtként Silas Carmer, egy 65 éves farmer Clarence-ből foglalt helyet. Aztán a bíróság elutasította Herman Taubert és Penney Dennis T. O'Reillyt, akik nem akartak részt venni a tárgyaláson. Az ügyész ezt a döntést azzal indokolta, hogy ebben az ügyben senki sem akar olyan esküdteket, akik nem akarnak esküdtek lenni. Frederick Langbein, egy hamburgi farmert Penney ismét elutasította, csak azért, hogy George Ruehl képviselő fodrászát a védelem, Wallace Butlert pedig a bíróság utasítsa el. James S. Stygall Jr., egy 45 éves buffalói vízvezeték-szerelő lett az ötödik esküdt, Frank Lutzot az ügyész elutasította, hogy egy 65 éves farmer, William Loton Edenből lehessen a hatodik esküdt. Ismét kettőt felmentettek, mielőtt William E. Everett, a 39 éves kovács és Ben C. Ralph, a 40 éves pénztárosasszisztens, mindketten Buffalóból, a hetedik és nyolcadik helyre ülhetek. A déli szünet megszakította ezt az eljárást déltől délután 2 óráig, amikor a bíróság ugyanúgy folytatta: az ügyész felmentette John Bergtoldot, a lancasteri farmert, és a kilencedik helyre ültette Samuel P. Waldowot, az 59 éves farmert Aldenből. Andrew J. Smith, a 60 éves tojás- és vajkereskedő Buffalóból lett a tizedik. Truman D. Keyes 25 dolláros bírságot kapott, mert nem jelent meg. Peter Feidt saját nyilatkozatával kizárta magát, Penney pedig elutasította a következő személyt, csak hogy Titus úr ismét kettőt elutasíthasson. A tizenegyedik esküdt Joachim H. Mertens lett, egy 42 éves csizma- és cipőkereskedő Buffalóból, őt követte az utolsó esküdt, Robert J. Adams, egy szintén Buffalóból származó vállalkozó.³⁰

Miután az esküdtek letették az esküt, és elfoglalták helyüket, a bíró átadta az ügyet az ügyészségnek. Haller helyettes ügyész nyitóbeszédet tartott az esküdtszéknek, amelyben kijelentette, hogy az ügyészség bizonyítani tudja, hogy a vádlott előre megfontolt szándékkal ölte meg William McKinley elnököt egy 32-es kaliberű Iver Johnson revolverrel – amelyet a nyitóbeszéd során megmutatott az esküdteknek –, és hogy a vádlott ezért a szándékos emberölés vádjában bűnös, és a törvényben előírt büntetést, azaz a halált kell kapnia. Ezután Penney úr átvette kollégája helyét, és megkezdte a tanúk kihallgatását.

Samuel J. Fields volt az első tanú, a Pánamerikai Kiállítás főmérnöke, aki méréseket végzett a Zene Templomának épületében, és elkészítette azt a tervet, amelyet

a tárgyalás során használtak a helyszínek és irányok bemutatására. Bliss úr, a fotós volt a következő tanú, aki bizonyította, hogy ő készítette a bűntény helyszínén azokat a fényképeket, amelyeket a bíróság bizonyítékként jelölt meg. Dr. Harvey R. Gaylord volt az első orvos, aki tanúskodott, ő végezte el az elnök boncolását, őt követte Dr. Herman Mynter, a sebész, aki az elnököt operálta, miután meglőtték, a következő tanúval, Dr. Matthew D. Mannal együtt. Dr. Mann tanúvallomását megszakították, amikor a bíróság az első napon berekesztette a tárgyalást, és másnap reggel visszahívták az orvost, hogy befejezze tanúvallomását.

Louis L. Babcock, a Pánamerikai Kiállítás ünnepségmestere következett Edward R. Rice, az elnök kiállítási látogatásának ünnepségbizottságának elnöke előtt. James L. Quackenbush tűnt a legérdekesebb tanúnak, akinek újra és újra kihallgatáson kellett részt vennie, miközben tanúskodott arról, amit a vádlott különböző nyilatkozataiból és vallomásaiból hallott. Albert L. Gallaher titkosszolgálati ügynök a tanúk padjáról mutatta be a zsebkendőt, amelylyel Czolgosz eltakarta a revolverét, ahogyan George F. Foster titkosszolgálati ügynök is tette a golyóval, amely az elnök ruhájáról hullott le, amikor a kiállítási területen lévő sürgősségi kórházában levetkőztették őt. Francis P. O'Brien, Louis Neff és Louis Bertschey tüzerek követték őket, mindannyian arról beszéltek, hogyan fogták el a vádlottat a templomban, és hogyan vették el tőle a revolverét. Harry F. Henshaw, a kiállítás zenei igazgatója tanúvallomást tett a vádlottaknak az irodájában történt kihallgatásáról. Őt követte a tanúk padján az egyetlen fekete tanú, John Branch, aki aznap a templomban a végüket felügyelte, és állítólag hallotta, ahogy az elnök azt mondja: „Legyetek vele óvatosak, fiúk!” Délben szünet következett, amely délután 2 óráig tartott. James F. Vallely, a nyomozók őrmestere, és William S. Bull, a Buffalói Rendőrség vezetője zárta a vád tanúinak sorát, majd Penney úr befejezte a vád ügyének előterjesztését.

A védelem ezután Lewis bíró záróbeszédét mutatta be mint az egyetlen védelmi felszólalást. Eleinte kollégája, Titus bíró szerette volna összefoglalni az ügyet, és Lewis bíró után ő is szólni akart az esküdtszék tagjaihoz, de miután kollégája befejezte retorikailag jól megfogalmazott beszédét, Titus bíró már nem akart felszólalni. Így az ügyészek lehetősége nyílt arra, hogy záróbeszédében ismét előadja érveit, majd White bíró instruálta az esküdtszékét, és ismertette számukra feladatukat, illetve a releváns jogot. Elmagyarázta, hogy az esküdtszék tagjai milyen körülmények között ítélik a vádlottat szándékos és előre megfontolt emberölésért, szándékos emberölésért, hirtelen felindulásból való gondatlan emberölésért, vagy gondatlan emberölésért bűnösnek. Miután Penney úr kiegészítette a bíró utasításait, a tizenkét férfi délután 3 óra 50 perckor visszavonult tanácskozni. Kevesebb mint fél óra múlva visszatértek, hogy kihirdessék egyhangú ítéletüket, amely a bíró utasításának megfelelően az volt, hogy a vádlottat a szándékos és előre megfontolt emberölés vádjában találták bűnösnek, a vádiratnak megfelelően.

White bíró felmentette az esküdtszékét, és az ítélet-hirdetést szeptember 26-án, csütörtökön 14 órára tűzte

ki. Ekkor, miután Czolgosz rövid nyilatkozatot tehetett, amelyben családja ártatlanságát és az ő meggyőződéséhez és cselekedeteihez való közreműködésük hiányát állította, 1901. október 28-i héten Auburnben, villamosszékben végrehajtandó halálra ítélték. Ezzel Leon Czolgosz tárgyalása szeptember 26-án, körülbelül 14:30-kor véget ért.

5. Halálos ítélet és kivégzés

Czolgosz volt az ötvenedik ember, aki elektromos székben halt meg New York államban. 1901. október 29-én, néhány perccel 7 óra után hozták ki cellájából. Míg az örök az elektródákat a fejéhez, karjához, lábához és testéhez rögzítették, ő az összegyűlt tanúkhöz szólva ismét kijelentette, hogy azért ölte meg az elnököt, mert az a jó munkásemberek ellensége volt. A bűnét nem sajnálta, csupán azt, hogy nem láthatta az apját. Ekkor Mead börtönőr jelet adott a kezelőnek, aki megnyomta a kapcsolót. Czolgosz testét hét másodpercig 1800 V-os árammal, majd 23 másodpercig 300 V-os árammal, újabb 4 másodpercig 1800 V-os árammal, majd további 26 percig 300 V-os árammal, végül pedig öt másodpercig 1800 V-os árammal áramoltatták.³¹ A merénylőt a jelen lévő orvosok 7:12-kor halottnak nyilvánították. Spitzka és MacDonald doktorok boncolást végeztek, majd a holttestet a börtön temetőjében temették el.³²

6. Zárszó

Leon F. Czolgosz 1901. szeptember 6-án sorban állt, hogy kezét fogjon az amerikai elnökkel. Mikor sorra került, a tenyerébe, textil zsebkendőjébe rejtett revolverből két lövést adott le, amelyből az egyik halálosan megsebesítette az elnököt. William McKinley nyolc nappal később, szeptember 14-én meghalt. Czolgoszt a helyszínen lefogták, letartóztatták, bevitték a rendőrségre, majd egy cellába. Idővel bíróság elé állították, vádat emeltek ellene, egy esküdtszék bűnösnek találta és elítélte, a bíró halálra ítélte, és a börtönőr végrehajtotta az ítéletet.

2024. július 13-án egy 20 éves fiatalember, Thomas Matthew Crooks adta le azokat a lövéseket, amelyek közül egy megsebesítette Donald Trumpot a fülén, egy másik megölt egy résztvevőt, és további kettő részben súlyosan megsebesített két másik személyt. Crooks a saját lövéseihez képest néhány másodperccel később halott volt, az elnöki biztonsági szolgálat lövésostaga agyonlőtte. Nem tartóztatták le, nem vitték sehova, nem tartották fogva, nem hallgatták ki, hanem a feltételezett további veszély elhárítása érdekében lelőtték.³³ Felmerül a kérdés, hogy ha már a védelem alatt álló személyek biztonságának garantálásában nem sikerül előre lépni, akkor vajon az elkövetők jogait illetően milyen irányú a fejlődés, ha a 20. század legelején egy merénylő törvényt állhat valamennyi eljárási garanciával, szemben egy másik merénylővel, aki a ravasz meghúzása után néhány perccel szintén halott...

BEKE-MARTOS, JUDIT

Die Geschichte eines amerikanischen (politischen) Attentats Der Tod von Präsident William McKinley und der Prozess gegen seinen Mörder (Zusammenfassung)

Attentate auf amerikanische Präsidenten sind kein neues Phänomen und dauern bis heute an, wie das versuchte Attentat auf Donald Trump im Jahr 2024 zeigt. Bis heute wurden vier amerikanische Präsidenten ermordet (1865, 1881, 1901 und 1963). Dieser Artikel befasst sich mit dem Attentat auf den Präsidenten im Jahr 1901, als William McKinley von einem jungen amerikanischen Anarchisten erschossen wurde, während er beim Panamerikanischen Ausstellung in Buffalo der Öffentlichkeit die Hand schüttelte. Eine sofortige medizinische Operation konnte den Präsidenten nicht retten, der acht Tage später an seinen Verletzungen starb.

Der Täter, Leon F. Czolgosz, wurde am Tatort festgenommen und in Gewahrsam genommen. Nach der Nachricht vom Tod des Präsidenten begann am 16. September das Verfahren, in dem Czolgosz wegen vorsätzlichen Mordes angeklagt wurde. Der Prozess fand am 23. und 24. September statt. Die bestellten Verteidiger halfen dem Angeklagten kaum, weshalb die Jury nach sehr kurzer Beratung ein Schuldurteil fällte und der Richter Czolgosz am 26. September zum Tode verurteilte. Das Urteil wurde etwas mehr als einen Monat später, am 29. Oktober 1901, auf dem elektrischen Stuhl im Auburn State Prison vollstreckt.

BEKE-MARTOS, JUDIT

The Story of an American (Political) Assassination President William McKinley's Death and the Process Against his Assassin (Abstract)

Assassinations of American presidents are not a new phenomenon and continue to this day, as evidenced by the 2024 assassination attempt on Donald Trump. To date, four American presidents have been assassinated (1865, 1881, 1901, and 1963). This article looks at the 1901 presidential assassination, when William McKinley was shot by a young American anarchist while shaking hands with the public at the Pan-American Exhibition in Buffalo. Immediate medical surgery was unable to save the president, who died eight days later from his injuries. The perpetrator, Leon F. Czolgosz, was arrested

and taken into custody at the scene. Following the news of the president's death, proceedings began on September 16, in which Czolgosz was charged with first degree murder. The trial took place on September 23 and 24. The appointed defense attorneys did little to help the defendant, which is also why the jury returned with a guilty verdict after a very short deliberation, resulting in the judge sentencing Czolgosz to death on September 26. The sentence was carried out a little over a month later, on October 29, 1901, in the electric chair at Auburn State Prison.

Jegyzetek

- ¹ U.S. SECRET SERVICE MEDIA RELATIONS: U.S. Secret Service One-Year Update Following the July 13, 2024, Attempted Assassination of President Donald Trump. *United States Secret Service*. 2025. július 10. <https://www.secretservice.gov/newsroom/releases/2025/07/us-secret-service-one-year-update-following-july-13-2024-attempted>.
- ² Abraham Lincoln 1865-ben, James A. Garfield 1881-ben, az itt részletekben bemutatott William McKinley 1901-ben és John F. Kennedy 1963-ban.
- ³ BRITANNICA EDITORS: William McKinley, 25th President of the United States. *Britannica*. History. <https://www.britannica.com/biography/William-McKinley>.
- ⁴ JOHNS, Wesley A.: *The Man Who Shot McKinley*. South Brunswick–New York, 1970. A.S. Barnes and Company, Inc. London –Thomas Yoseloff Ltd.; BOLLER, Paul F. Jr.: *Presidential Wives – An Anecdotal History*. New York–Oxford, 1988. Oxford University Press, 183–190. p.
- ⁵ BOLLER, Paul F. Jr.: *Presidential Inaugurations*. Printed in the United States, 2001. Harcourt, Inc. 264. p.
- ⁶ Uo. 231–232. p. McKinley beiktatására vonatkozólag továbbá 51–52., 63–64., 93–94., 124., 170., 178–179., 181. p.
- ⁷ SIEVERS, Harry Joseph (ed.): *William McKinley, 1843–1901; chronology, documents, bibliographical aids*. Dobbs Ferry, N.Y., 1970. Oceana Publications.
- ⁸ BRIGGS, Vernon, M.D.: *The Manner of Man that Kills: Spencer – Czolgosz – Richeson*. Boston, 1921. Richard G. Badger, The Gorham Press, 237–238. p.; CLARKE, James W.: *American Assassins: The Darker Side of Politics*. Princeton, New Jersey, 1982. Princeton University Press, 56–57. p.
- ⁹ Leon F. Czolgosz, a későbbi merénylő azt állította, hogy nyolc nappal a merénylet előtt Chicagóban vásárolta azt az újságot, amelyben az elnök kiállítási látogatásának programját olvasta, I. JOHNS 1970. 122. p.
- ¹⁰ JOHNS 1970. 58–66. p.
- ¹¹ BRIGGS 1921. 239. p.; azonban James McKinley szerint 2 óra 15 perckor állt be a halál. Vö. MCKINLEY, James: *Assassination in America*. United States, 1977. Harper&Row, Publishers, 55. p.
- ¹² *The People of the state of New York v. Leon F. Czolgosz*, Supreme Court, Erie County, New York. Első fokon az eljárást vezető bíró Hon. Truman C. White volt, akinek a munkáját az esküdtszék segítette a Supreme Court részeként. Az eljárás helyszíne a City and County Hall, Buffalo városában, New Yorkban. Eljárás kezdete

1901. szeptember 23, 10 óra. Ki nem adott hivatalos jegyzőkönyv a bírósági tárgyalásáról és Dr. Harvey R. Gaylord, Dr. Herman Mynter és Dr. Matthew D. Mann orvosok tanúvallomásáról.
- ¹³ Kép forrása: Assassination of President William McKinley by Leon Czolgosz at Pan-American Exposition reception on September 6, 1901. By T. Dart Walker, c1905. WikimediaCommons. Eredeti lelőhely: Assassination of President McKinley. LC-DIG-ds-09329 (digital file from original item) LC-USZ62-5377 (b&w film copy neg.) Library of Congress Prints and Photographs Division Washington, D.C. <https://www.loc.gov/pictures/item/96521677/>.
- ¹⁴ A dinamit feltalálását követően ugrásszerűen megnőtt az anarchista merényletek száma. 1881-ben megölték az orosz cárt, II. Sándort, majd 1894-ben leszúrták a francia elnököt, Sadi Carnot-t. 1897-ben a spanyol miniszterelnök esett hasonló merénylet áldozatául, majd 1898-ban Luigi Lucheni szúrta le Erzsébet királynét Genfben. Ugyanebbe a sorba illett a McKinley gyilkosság is.
- ¹⁵ JOHNS 1970. 137. p.
- ¹⁶ PARKER, LeRoy: The Trial of the Anarchist Murderer Czolgosz. *Yale Law Journal*, Vol. 11. 1901. 81. p. DOI: <https://doi.org/10.2307/783764>.
- ¹⁷ Uo. 81. p.
- ¹⁸ JOHNS 1970. 182 és 189. p.; PARKER 1901. 82. p.
- ¹⁹ A források eltérő számú tanúról számolnak be, így Johns szerint délelőtt 28 és délután további 20 tanú tett vallomást, míg Parker csak a délelőtti 28-ról szól. JOHNS 1970. 190–194. p., PARKER 1901. 82. p.
- ²⁰ Pl. BRIGGS 1921. 246. p.
- ²¹ Pl. PARKER 1901. 84. p.
- ²² Uo. 85. p.
- ²³ Reenactment manual, 11. p.
- ²⁴ BRIGGS 1921. 249. p.
- ²⁵ Unpublished official trial transcript, opening remarks; PARKER 1901. 88–89. p.
- ²⁶ Csak LeRoy Parker írása állítja, hogy ez a tanú meghallgatás „kemény és kutakodó” volt, PARKER 1901. 89. p.
- ²⁷ L. pl. MACDONALD, Carlos F. A.M, M.D.: The Trial, Execution, Autopsy and Mental Status of Leon F. Czolgosz, Alias Fred Nieman, the Assassin of President McKinley. *American Journal of Psychiatry*, Vol. 58. January, 1902. No. 3. 373. p. DOI: <https://doi.org/10.1176/ajp.58.3.369>; MCKINLEY 1977. 56. p.; BRIGGS 1921. 249. p.; CLARKE 1982. 58. p.
- ²⁸ MACDONALD 1902. 374. p.
- ²⁹ BRIGGS 1921. 256–257. p.
- ³⁰ JOHNS 1970. 204–209. p.
- ³¹ BRIGGS 1921. 251. p.; l. továbbá MACDONALD 1902. 375. p.; Johns szerint ettől eltérő elektromos áramról számol be, l. JOHNS 1970. 248. p.
- ³² Eltérnek a források a tekintetben, hogy mi történt Czolgosz holttestével, l. pl. TIKKANEN, Amy: Leon Czolgosz. *American Assassin. Britannica*. <https://www.britannica.com/biography/Leon-Czolgosz>.
- ³³ The Task Force on the Attempted Assassination of Donald J. Trump. <https://taskforce-kelly.house.gov/>.

